

FINANCIAL DAMAGES DUE TO THE ABUSE OF RIGHT ON PERSONALITY THROUGH THE MEDIA

NAKNADA IMOVINSKE ŠTETE ZBOG POVREDE PRAVA OSOBNOSTI KROZ MEDIJE

MARIC IVANOVIC, Renata & MLAĐENOVIC, Jasmina

Abstract: *The paper analyzes liability of the media and journalists (authors) for financial damages for offensive, defamatory and similar information as one form of liability for this kind of "information". Pecuniary compensation for injured party consists of satisfaction for the injured party and prevention in such a way that publishers, in fear of high damages, do not allow publishing offensive and defamatory information. The amount of damages is considered to be an important element in responsible behaviour of media.*

Key words: *liability, media, injured party, offensive and defamatory informations*

Sažetak: *U radu se analizira odgovornost medija i novinara (autora) za novčanu naknadu štete zbog uvredljive, klevetničke, i slične informacije kao o jednom od oblika odgovornosti za takvu vrstu "informacija". Novčana naknada oštećeniku medijskog nasilja odražava se kroz satisfakciju neposredno oštećenoj osobi i prevenciju na način da nakladnici u strahu od visoke odštete ne dopuštaju objavljivanje uvredljivih i klevetničkih informacija. Razmatra se pitanje visine štete kao važnog elementa u odgovornom ponašanju medija.*

Ključne riječi: *odgovornost, mediji, oštećenik, uvredljive i klevetničke informacije*

Authors' data: Renata, **Marić-Ivanović**, dipl.iur., pred., sudac na Općinskom sudu u Slavonskom Brodu, Trg pobjede 15, Slavonski Brod, rmaricivanovic@vup.hr, Jasmina, **Mladenović**, dipl.iur., v. pred., Veleučilište u Požegi, Vukovarska 17, Požega, jmladenovic@vup.hr

1. Uvod

Velika snaga medija u društvu ogleda se u činjenici da putem svojih objava mogu utjecati kako na stvaranje javnog mišljenja tako na privatni i poslovni život pojedinca, odnosno na njegovu sudbinu. Vrlo često smo svjedoci da mediji, a nakon toga i cijelo društvo zanemaruju činjenicu da je Ustavom Republike Hrvatske propisano da je svatko nedužan i da ga se ne može smatrati krivim za kazneno djelo dok mu se pravomoćnom sudskom presudom ne utvrdi krivnja. [12] Na taj način stvara se društvena klima javne osude i linča prije pravomoćnosti presude o krivnji neke osobe. Autorice u ovom radu proučavaju odnos relevantnih pravnih propisa te njihovu primjenu u sudskoj praksi kroz odabrane predmete iz aktualne sudske prakse. Kroz rad će se prikazati problematika pronalaženja ravnoteže između Ustavom i zakonom zajamčenih prava s jedne strane te slobode mišljenja i izražavanja misli s druge strane.

2. Pravni izvori i temeljni pojmovi

Temeljni pravni akt Republike Hrvatske u članku 38. propisuje: "Jamči se sloboda mišljenja i izražavanja misli. Sloboda izražavanja misli obuhvaća osobito slobodu tiska i drugih sredstava priopćavanja, slobodu govora i javnog nastupa i slobodno osnivanje svih ustanova javnog priopćavanja. Zabranjuje se cenzura. Novinari imaju pravo na slobodu izvještavanja i pristupa informaciji." S druge strane članak 35. Ustava propisuje: "Svakom se jamči štovanje i pravna zaštita njegova osobnog i obiteljskog života, dostojanstva, ugleda i časti." [12]

Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda propisuje sljedeće: "Svatko ima pravo na slobodu izražavanja. To pravo obuhvaća slobodu mišljenja i slobodu primanja i širenja informacija i ideja bez miješanja javne vlasti i bez obzira na granice." Konvencija također navodi da svatko ima pravo na poštovanje svog privatnog i obiteljskog života, doma i dopisivanja. [4] Rezolucija broj 428. (1970) Savjeta Europe s deklaracijom o sredstvima javnog priopćavanja i ljudskim pravima upozorava da postoji područje u kojem korištenje pravom na slobodu informiranja i izražavanja može doći u sukob s pravom na poštovanje privatnog života, zajamčenog čl. 8. Konvencije za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda. Deklaracija o načelima ponašanja novinara koju je donijela Međunarodna federacija novinara u Bordeauxu 1954. u čl. 8. propisuje: „Opasnom profesionalnom povredom novinara smatra se plagijat, zlonamjerno, pogrešno prikazivanje, kleveta, uvreda, povreda časti, neutemeljene optužbe, prihvaćanje mita u bilo kojem obliku, povezano s objavljivanjem ili prikrivanjem informacija.“ [11]

„Zakon o medijima temeljni je zakonski akt domaćeg medijskog prava, a prema tvrdnjama predlagača Zakona (Ministarstvo kulture), materija ZM-a uređena je sukladno europskoj pravnoj stečevini, osobito onoj koja uređuje područje ljudskih prava i temeljnih sloboda, te preporukama i deklaracijama Vijeća Europe.“ [6]

Zakon o medijima stupio je na snagu 18. svibnja 2004. godine te je *lex specialis* u odnosu na Zakon o obveznim odnosima koji se primjenjuje na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete. Zakon o obveznim odnosima definira: „Šteta je

umanjenje nečije imovine (obična šteta), sprječavanje njezina povećanja (izmakla korist) i povreda prava osobnosti (neimovinska šteta).“ Nadalje propisuje da svaka fizička i pravna osoba ima pravo na zaštitu svojih prava osobnosti pod pretpostavkama utvrđenim zakonom, a pod pravom osobnosti fizičke osobe podrazumijeva pravo na život, tjelesno i duševno zdravlje, ugled, čast, dostojanstvo, ime, privatnost osobnog i obiteljskog života, slobodu i drugo. Pravna osoba ima sva navedena prava osobnosti, osim onih vezanih uz biološku bit fizičke osobe, a osobito pravo na ugled i dobar glas, čast, ime odnosno tvrtku, poslovnu tajnu, slobodu privređivanja i drugo. [14] Klarić i Vedriš u prava osobnosti uvrštavaju i pravo na identitet, pravo na vlastitu sliku, pravo na glas te pravo na vlastite zapise i pisma. [5] U vezi s tim Ustav određuje da je čovjekova osobnost nepovrediva. Informacijom u medijima moguće je istodobno povrijediti više prava osobnosti, a na sudovima je da prosude o kakvom obliku povrede prava osobnosti se radi. Moguće su i kumulacije povrede prava osobnosti što bi moralo utjecati i na povećani iznos odštete. Sve to ovisi o trajanju i jačini pretrpljenih duševnih boli, straha i fizičkih boli. [3] Pod pravom osobnosti fizičke osobe podrazumijeva se i pravo na duševno zdravlje. Duševno zdravlje može biti ugroženo različitim štetnim postupanjima na primjer šikaniranjem, zastrašivanjem, uznemiravanjem i slično. Dovoljno je da takve radnje kod oštećenika izazovu neugodu, nezadovoljstvo, frustraciju, ljutnju, bijes, odnosno poremećaj njegovog dosadašnjeg duševnog mira.

3. Odgovornost za štetu

Odredba Zakona o medijima propisuje: „Nakladnik koji informacijom objavljenom u mediju prouzroči drugome štetu dužan ju je naknaditi, izuzev u slučajevima propisanim ovim Zakonom. Šteta je umanjeње nečije imovine ili sprječavanje njezina povećanja (materijalna šteta) te nanošenje drugom fizičkog ili psihičkog bola ili straha (nematerijalna šteta). Na utvrđivanje odgovornosti za naknadu štete primjenjuju se propisi o obveznim odnosima, osim ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.“ [13] Zakon taksativno navodi razloge zbog koji se nakladnik oslobađa odgovornosti za štetu. Postojanje pretpostavki odgovornosti za štetu dokazuje tužitelj-oštećenik, dok postojanje pretpostavki za oslobođenje od odgovornosti za štetu dokazuje tuženik-nakladnik. Teret dokazivanja je, dakle, podijeljen. U praksi se pokazalo da novinar ili autor članka često ne poduzima sve potrebno kako bi provjerio istinitost objavljene informacije. U takvom slučaju ne postoje pretpostavke da bi se nakladnik oslobodio od odgovornosti. Takva situacija će se odnositi i na slučaj kad autor spornog članka tvrdi da nije imao vremena provjeriti istinitost činjenica. Prema stajalištu Ustavnog suda, redovni sud mora razmotriti je li istraživanje koje je medij proveo prije objavljivanja netočnih tvrdnji bilo provedeno u dobroj vjeri i u skladu s uobičajenom novinarskom obvezom provjeravanja činjeničnih navoda. Kad se informacija temelji na činjenicama nema odgovornosti za objavu takve informacije ni kad je ona negativna i ma koliko ona pogađala osobu na koju se odnosi. [3] Nakladnik će odgovarati za tekst koji objavi i u slučaju kad se

navedeni tekst prenosi i iz drugih medija i tiska. Tu se jedino može raspravljati o visini štete za koju će odgovarati. [2]

Zakon o medijima također propisuje: "Glavni urednik odgovoran je, u skladu sa zakonom, za sve objavljene informacije. Odgovornost glavnog urednika odnosi se i na uredničku obradu objavljene informacije (izbor naslova, podnaslova, teksta ispod fotografije i slično)." [13]

4. Oštećena osoba

Stupanj povrede prava osobnosti ovisi i o tome tko je oštećenik. Javne osobe bi trebale biti spremne na veću kritiku, a kad se radi o privatnim osobama mediji bi trebali biti dodatno oprezni kada izvještavaju o njihovim životnim događajima. U slučaju kad je takva osoba još i maloljetna ta činjenica zahtijeva dodatni oprez prilikom pisanja. Ako nakladnik ne pokaže takvu obzirnost, sud će to tretirati kao nedopustivo postupanje koje za posljedicu ima i veću odgovornost nakladnika, tj. naložit će mu se plaćanje većeg iznosa odštete. [3] Tako i Županijski sud u Osijeku u svojoj presudi broj Gž 303/2010-2 od 20. siječnja 2011. navodi sljedeće: "Suprotno žalbenim navodima i ovaj sud je mišljenja da je tim informacijama povrijeđeno pravo osobnosti tužiteljice na privatnost osobnog života i duševnog mira, obzirom da je tuženik kroz naslove i sadržaj navedenih članaka koristio neuobičajenim životnim događajem tužiteljice kao maloljetnice odnosno tom životnom pričom bez dodatnog opreza da se radi o maloljetnici da bi ona mogla biti dodatno pogođena, bez obzira što za tom informacijom prevladava opravdani javni interes, te joj pripada pravo na naknadu štete povrijeđenog dostojanstva, ugleda i časti sukladno čl. 21. st. 5. ZJP-a, jer tuženik nije dokazao postojanje razloga za oslobođenje odgovornosti za naknadu štete iz čl. 22. ZJP-a. Prema nalazu vještaka psihijatra svaki objavljeni članak u novinama je pridonio dužem trajanju simptoma PTSP kod tužiteljice, koji je primarno nastao seksualnim zlostavljanjem pa ponovljeno objavljivanje članaka u novinama tuženika, kao visoko tiražnog lista, izaziva duševnu bol kod tužiteljice, koja je proizašla iz spoznaje da je životna okolina tužiteljice upoznata s njezinom stigmatizirajućom nesrećom. Visinu naknade nematerijalne štete u svezi s objavljenim člancima, sud je pravilno odmjerio na temelju utvrđenih okolnosti i kriterija iz čl. 21. st. 7 ZJP-a, obzirom na duševne boli koje je tužiteljica trpjela zbog povrede ugleda i časti, te pretrpljenog straha." [8]

5. Tužba za naknadu štete

Sukladno odredbi čl. 46. Zakona o medijima pravo na tužbu za naknadu nematerijalne ili neimovinske štete „sukladno općim propisima obveznog prava ima oštećenik i to onaj koji je prethodno zahtijevao od nakladnika objavljivanje ispravka sporne informacije odnosno isprike nakladnika kad ispravak nije moguć. Podnošenje takvog zahtjeva nakladniku procesna je pretpostavka za podnošenje tužbe za isplatu pravične novčane naknade. Kad to oštećenik propusti učiniti nisu ispunjeni uvjeti za sudsku zaštitu odnosno za odlučivanje o biti stvari. Takvu će tužbu sud odbaciti". [2] Ako je tekst (informacija) objavljen u izdanju koji nema status medija u smislu čl. 2.,

st. 1., t. 1. Zakona o medijima oštećenici u tom slučaju ne moraju poduzimati prethodne radnje, poput zahtjeva za ispravak ili ispriku, jer se ne primjenjuje čl. 22. Zakona o medijima. Tužba se može podnijeti najkasnije u roku od tri mjeseca od dana saznanja za objavu informacije kojom je šteta prouzročena. Rok je subjektivno prekluzivan. [10] U slučaju da oštećenik ne podnese tužbu u tom roku, gubi pravo na odštetu. Sud će takvu tužbu presudom odbiti. [9]

Naknada neimovinske štete zbog povrede prava osobnosti može se ostvariti kroz pravičnu novčanu naknadu, ali i nenovčano. Odredba Zakona o obveznim odnosima propisuje: "U slučaju povrede prava osobnosti oštećenik može zahtijevati, na trošak štetnika, objavljivanje presude, odnosno ispravka, povlačenje izjave kojom je povreda učinjena, ili što drugo čime se može ostvariti svrha koja se postiže pravičnom novčanom naknadom". [14] U tom slučaju oštećenik podnosi tužbu kojom traži da sud naloži štetniku-tuženiku da na njegov trošak objavi u cijelosti presudu kojom je tuženiku naloženo da oštećeniku-tužitelju plati i pravičnu novčanu naknadu. Imovinska i neimovinska šteta mogu se i kumulirati. Prema Zakonu o medijima nematerijalna šteta naknađuje se nenovčano – objavljivanjem ispravka informacije i isprikom te novčano – isplatom novčane naknade sukladno općim propisima obveznog prava. Svrha ispravka je ispravljanje netočne ili nepotpune informacije u medijima. Pod pojmom ispravak ne misli se samo na ispravak u užem smislu, odnosno ispravljanje pogrešnih tvrdnji ili netočnih navoda u objavljenoj informaciji, već i na iznošenje činjenica i okolnosti kojima povrijeđeni pobija ili s namjerom pobijanja bitno dopunjuje navode u objavljenom tekstu. [13]

6. Visina odštete

Sudovi kroz svoje odluke moraju djelovati tako da stvaraju pravnu i društvenu klimu da se mediji svojom moći koriste odgovorno, a posebno da ne zloupotrebljavaju tu moć. Sam zakon ističe da je riječ o pravičnoj novčanoj naknadi žrtvi medijskog nasilja. [13] Neprofesionalnim djelovanjem medija moguće je fizičkoj osobi povrijediti pravo na duševno zdravlje. Također se može povrijediti i pravo na dostojanstvo, čast, ugled, ime privatnost osobnog i obiteljskog života i drugo. Iznošenje neistina i uvreda medijima mogu kod oštećenika izazvati bijes, očaj i jad. Neugodnosti se mogu odraziti na tome da oštećenoj osobi prijatelji i znanci počnu prigovarati, predbacivati, uznemiravati, izbjegavati ju, a to se može negativno odraziti i na oštećenikovu obitelj. Također objavljena informacija može izazvati strah što sud također treba uzeti u obzir kod određivanja visine pravične novčane naknade. Isto tako često se događa u praksi da oštećena osoba pretrpi i fizičku bol primjerice srčane tegobe i slično. Sud ne mora provoditi sudsko medicinsko vještačenje, već sudac može sam procijeniti u kojoj je mjeri povrijeđena nečija osobnost, kakve je neugodnosti ta osoba zbog te objave proživjela te na koji način su one utjecale na njenu životu okolinu. [3] Crnić navodi da bi se određivanjem visokih odšteta mogao postići i ustavni učinak jednakosti svih pred zakonom i ravnopravnost pred sudovima [3] dok Alaburić smatra da naknade za duševne boli zbog naročito teških povreda

časti i ugleda ne smiju biti veće od naknada koje sudovi priznaju za osrednji invaliditet jer se glavni dio štete popravljiva objavom ispravka ili presude. [1].

Štetne posljedice utvrđuju se izvođenjem dokaza saslušanjem tužitelja oštećenika kao stranke, te saslušanjem osoba iz oštećenikove okoline, kao svjedoka, koji mogu svjedočiti o posljedicama takvih objava u medijima te težini povrede oštećenikove osobnosti. Tako Vrhovni sud u svojoj presudi broj Rev 2177/00-2 od 9. studenog 2000. godine navodi: „U prvostupanjskoj presudi, a što prihvaća i drugostupanjski sud, navedeni su razlozi zbog čega je sud odbio i dokazni prijedlog tuženika za provođenje medicinskog vještačenja ocjenjujući da je iz konkretnih okolnosti slučaja, spoznajom prosječnog čovjeka, moguće utvrditi učinjenu povredu dostojanstva, ugleda i časti, što je izazvalo kod tuženika duševne boli. Iz objavljenih naslova, od kojih se davateljica intervjua javno ogradila, proizlazi da se tužitelj poslužio nečasnim radnjama, što je izazvalo takovu reakciju njegove okoline, da su ga nazivali lopovom. Saslušanjem tužitelja kao stranke utvrđeno je da se tužitelj kao umjetnik i autor bavi režijom na filmu i televiziji, te je spornim naslovima narušen njegov ugled koji je uživao kao osoba i režiser, što je objektivno ocjenjujući prouzročilo duševne boli zbog povrede dostojanstva, ugleda i časti. Stoga je tuženik kao nakladnik odgovoran za štetu nastalu tužitelju i dužan je isplatiti pravičnu novčanu naknadu temeljem odredbe čl. 22. st. 5. Zakona o javnom priopćavanju („Narodne novine” broj: 83/96 – dalje ZJP), koji se u ovom slučaju primjenjuje temeljem odredbe čl. 47. istog zakona.“ [7] Prilikom određivanja visine pravične novčane naknade, sud bi trebao imati na umu i čitanost, slušanost ili gledanost određenog medija, odnosno ocijeniti koliko je širokom krugu osoba bila dostupna informacija kojom je učinjena povreda prava osobnosti. Sud bi također trebao imati na umu jesu li informaciju prenijeli i drugi mediji. U sudskoj praksi je sve više takvih postupaka, pa se ne primjećuje da se nakladnici trude izbjeći uvredljive i klevetničke informacije. Člankom 60. Zakona o medijima propisana je novčana kazna do 100.000,00 kuna za prekršaj kojim će se kazniti glavni urednik koji na temelju pravomoćne presude ne objavi na propisani način ispravak informacije ili ga uopće ne objavi. Prilikom suđenja u takvim predmetima suci djeluju u funkciji generalne prevencije na način da upućuju društveni prijekor odgovornim osobama, te upućuju na neprimjerenost određenog ponašanja, ali su i sami često zbog suđenja u konkretnim predmetima izvrgnuti neugodnostima, te ih se nastoji prikazati kao neznalice ili potkupljive osobe. Kad medijska pogreška postoji, sudac je dužan izreći kad za to postoje pretpostavke i visoku odštetu i na taj način zaštititi ugroženu osobu, a s druge strane poslati poruku medijima da medijsko nasilje nije dozvoljeno i da će biti sankcionirano. Svaka povreda prava osobnosti ne znači i bezuvjetno pravo oštećenika na isplatu pravične novčane naknade. To pravo oštećenik može u slučaju spora ostvariti samo ako sud nađe da to težina povrede i okolnosti slučaja opravdavaju. Pri odlučivanju o visini pravične novčane naknade sud mora imati na umu jačinu i trajanje povredom izazvanih fizičkih boli, duševnih boli i straha, cilj kojemu služi ta naknada, ali mora voditi računa i o tome da se njome ne pogoduje težnjama koje nisu spojive s njezinom naravi i društvenom svrhom. [3] Crnić navodi da „Europski sud za ljudska prava u Strasbourgu ističe bitno značenje slobode izražavanja u demokratskom društvu. Sudovi moraju osigurati da kazne nametnute medijima budu strogo

razmjerne (*strictly proportionate*) i posljedica tvrdnji koje su dosta prekoračile granice prihvatljive kritike istodobno štiteći tvrdnje koje mogu uživati zaštitu čl. 10. st. 1. Europske konvencije, prema kojem svatko ima slobodu izražavanja. Korištenje slobodom izražavanja delikatno je i složeno pitanje, i sankcija nametnuta novinaru opravdana je samo u mjeri u kojoj se njome kažnjavaju oni dijelovi njegova teksta koji su prekoračili granice o kojima je prethodno bilo riječi.“ [2]

7. Zaključak

Zaštita ljudskog dostojanstva od štetnog postupanja medija zaslužuje posebnu pažnju. Mediji vrlo često u praksi svoje uvredljive i diskriminirajuće istupe opravdavaju pravom na slobodu mišljenja i izražavanja misli. Međutim, širenje medijskih sloboda mora pratiti i odgovornost za javno objavljenu informaciju. Osoba o kojoj je dana uvredljiva, klevetnička informacija je u neravnopravnom odnosu u odnosu prema moći medija te se kroz načelo pravičnosti mora ostvariti ravnopravnost i zaštita povrijeđenog ljudskog prava odnosno prava osobnosti. Zbog toga sudovi moraju djelovati kao dio sustava zaštite prava osobnosti kroz primjenu Ustava, načela pravičnosti i jednakosti pred zakonom te načela ravnopravnosti pred sudovima.

8. Literatura

- [1] Abramović, A. (2004). Odgovornost za štetu nastalu objavom informacije, *Hrvatska pravna revija*, br. 6/04 (lipanj 2004.) str. 32-42, ISSN 1332-8670
- [2] Crnić, I. (2010). Mediji i njihova odgovornost za štetu, *Informator*, br. 5833/10 (siječanj 2010.) str. 1-3, ISSN 0537 6645
- [3] Crnić, I. (2013). Mediji – moć bez pravog nadzora, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, Organizator, Godišnjak 20, (listopad 2013.) str. 135-187, ISSN 1330-6227
- [4] Europska konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, MU 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, čl. 8., čl. 10.
- [5] Klarić, P. i Vedriš, M. (2014). *Građansko pravo*, Zagreb, Narodne novine d.d., ISBN 978-953-234-209-3
- [6] Opačić, N. (2009). Građanskopravna odgovornost novinara za počinjenu štetu zbog objavljene informacije u mediju, *Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i pravne prakse*, Organizator, Godišnjak 16 (listopad 2009.) str. 639-659, ISSN 1330-6227
- [7] Presuda Vrhovnog suda broj: Rev 2177/00-2 od 9. studenog 2000. g.
- [8] Presuda Županijskog suda u Osijeku broj: Gž 303/2010-2 od 20. siječnja 2011. g.
- [9] Rješenje Vrhovnog suda broj: Rev-1510/00 od 6. rujna 2000. g.
- [10] Rješenje Vrhovnog suda broj: Rev-743/06 od 7. srpnja 2009. g.
- [11] Skoko, B. i Bajš, D. (2007). Objavljivanje neistina i manipuliranje činjenicama u hrvatskim medijima i mogućnost zaštite privatnosti, časti i ugleda, *Politička misao*, vol XLIV., br. 1. str. 93-116, ISSN 1846-8721
- [12] Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine 56/90, 135/97, 08/98, 113/00, 124/00, 28/01, 41/01, 55/01, 76/10, 85/10, 05/14 čl. 28.
- [13] Zakon o medijima, Narodne novine 59/04, 84/11, 81/13, čl. 21., čl. 22., čl. 24., čl. 40.
- [14] Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, čl. 19., 1046., 1100., 1099.

Photo 041. Na krovu / On the roof